

هدیه‌ای برای خوانندگان رشد آموزش ابتدایی؛

۱ کتاب در ۸ شماره

نوآوری در یادگیری با تکالیف درسی خلاق

راهنمایی برای آموزگاران، پدران و مادران

بر اساس نوشته‌ای از؛ نانسی پائولو
ترجمه‌ی؛ زری آقاجانی
مطالعه‌ی تطبیقی و آماده‌سازی؛ رشد آموزش ابتدایی

بخش دوم

غلبه بر مشکلات تکالیف درسی

دارد، مهم‌ترین مشکل دانش‌آموزان را در انجام تکالیف درسی، توجه نکردن پدران و مادران به نیازهای عاطفی کودکان و صدور دستورالعمل‌های پی‌درپی باید و نبایدی برای انجام هرچه سریع‌تر تکالیف از سوی آنان می‌داند و می‌گوید: «مادران، بدون آن‌که کودکان خود را حتی برای لحظاتی در انجام تکالیف یاری دهند، دائماً از فاصله‌ای دور - مثلاً آشپزخانه - در حال امر و نهی هستند و اصلاً توجه نمی‌کنند کودکان نیازها و خواسته‌هایی دارند که با انجام تکالیف در تقابل است و باید به آن‌ها توجه شود.» وی البته تعیین حجم نامناسبی از تکالیف برای دانش‌آموزان از سوی برخی معلمان و غیرجذاب بودن تکالیف را در بی‌علاقگی کودکان و ایجاد مشکل در زمینه‌ی تکلیف، بی‌تأثیر نمی‌داند.

بسیاری از پدران و مادران می‌گویند: «به دلیل مشکلات ناشی از کار

مشکلات دانش‌آموزان در انجام تکالیف درسی، غالباً بازتاب تغییراتی است که امروزه در جوامع توسعه‌یافته و در حال رشد به وقوع پیوسته است.

مری. بس بلجن^۱ معلم شاغل در اداره‌ی آموزش و پرورش ایالات متحده و مدرس باسابقه‌ی تاریخ، انسان‌شناسی و انشا در دبیرستانی در «مینه سوتا»^۲ می‌گوید: «بیش‌تر بچه‌ها، عصرهنگام و موقع بازی در بیرون از خانه، حتی برای صرف یک بشقاب شیرینی نیز به منزل نمی‌آیند، در حالی که به محض آمدن به منزل، مادر می‌گوید: تکلیف را انجام بده!»

شکوه‌السادات مدنی، آموزگاری که سابقه‌ی ۳۰ سال تدریس در دوره‌ی ابتدایی را در شهرهای کشورمان در کارنامه‌ی خود

بیرون، حدود زمان شام و پس از یک روز فعالیت کاری خسته‌کننده، به خانه می‌آیند و بسیار خسته‌تر از آن هستند که بر تکالیف فرزندان خود نظارت داشته باشند. هم‌چنین عده‌ای معتقدند، مشکلات شخصی دانش‌آموزان و رقابت در برتری‌جویی، می‌تواند از مسائلی باشد که مانع از انجام تکالیف به‌طور موفقیت‌آمیز می‌شود.

هرگاه دانش‌آموزان خانم **دیزنبورک** ۳ از انجام تکالیف به‌طور مکرر سر بازمی‌زنند، وی به منزل آن‌ها تلفن می‌کند. در این مواقع، غالباً متوجه شده است که پدران و مادران و یا معلمان خصوصی، از مشکل به‌وجود آمده برای دانش‌آموزان مطلع نیستند. وی می‌گوید: «پدران و مادران می‌خواهند بچه‌ها به محض رسیدن به منزل، انجام تکالیف خود را آغاز کنند. این کار، به‌ویژه زمانی که والدین هنوز سر کار هستند، مفید است و برای صرفه‌جویی اوقات در اختیار بچه‌ها، تا قبل از این که پدران و مادران آن‌ها به منزل بازگردند، روشی سودمند محسوب می‌شود.»

اما این خانم معلم، براساس تجربه می‌داند، بچه‌هایی که دارای مشکلاتی در انجام تکالیف درسی هستند، احتیاج دارند که از طرف کسی تحت نظارت قرار گیرند و مسئولیت کارشان در انجام تکالیف، به‌طور کامل و صحیح از سوی آن‌ها به عهده گرفته شود. وی با تأسف می‌گوید، بارها شاهد چنین ماجراهایی بوده است و اظهار می‌دارد: «وقتی خود من نیز از سر کارم به منزل برمی‌گردم، فرزندم می‌گوید تکالیفش را تمام کرده است و من نمی‌دانم واقعاً تا چه اندازه گفته‌های وی صحت دارد.»

بیش‌تر پدران و مادران، وقتی از سر کار به خانه برمی‌گردند، آن‌قدر خسته و گرفتار مسئولیت‌های زندگی هستند که به ندرت برای کنترل و نظارت دقیق بر تکالیف فرزندانشان فرصت کافی پیدا می‌کنند. در عوض، دانش‌آموزان راه‌ها و فعالیت‌های زیادی برای گذراندن وقت خود در پیش دارند که انواع مشغله‌ها و بازی‌های قدیمی و جدید، فعالیت‌های ورزشی، شرکت در سرودهای دسته‌جمعی، تماشای تلویزیون و همراه شدن با صحبت‌های خانوادگی، از جمله‌های این روش‌ها هستند.

برخی از معلمان، از وجود مشکلاتی در ارتباط با دانش‌آموزانی که انجام تکالیف درسی را کاری بی‌فایده و طاقت‌فرسا تلقی می‌کنند، خبر می‌دهند. هم‌چنین، بعضی دیگر می‌گویند، تعدادی از دانش‌آموزان، بدون هیچ شرمی، از انجام تکالیف سر بازمی‌زنند و موقعیت بغرنجی را پیش روی معلمان قرار می‌دهند.

امروزه، هم‌چون سایر مقوله‌های تربیتی، بیش‌تر بچه‌ها

در انجام تکالیف درسی نیز مشکلاتی دارند که این موضوع با برخی از مسائل موجود در مدرسه و جامعه ارتباط دارد. یکی از این مسائل، توانایی انجام تکالیف ارائه شده به‌طور موفقیت‌آمیز توسط فراگیرندگان است؛ نکته‌ای که معلمان در ارائه‌ی تکالیف به دانش‌آموزان باید در نظر داشته باشند. اگر تکالیف خارج از حد دانش‌آموز باشد، به‌طور قطع انجام نشدن آن توسط دانش‌آموز و یا انجام شدن آن توسط پدر و یا مادر را در پی خواهد داشت که به هیچ‌عنوان مثبت و اثربخش نیست.

کارشناسان تربیتی و معلمان، هم‌چنین از دلایل زیر به‌عنوان مهم‌ترین دلایل ایجاد مشکلات در حوزه‌ی تکالیف درسی سخن می‌گویند:

- گرفتاری و یا بی‌ثباتی خانواده‌های دانش‌آموزان؛
  - ارائه نشدن الگوی مثبت از سوی پدران و مادران؛
  - فقر خانواده و کار دانش‌آموزان در اوقات غیرمدرسه؛
  - ضعف نظام یاددهی - یادگیری مدرسه و بی‌نظمی‌های مفرط در محیط آموزشگاه؛
  - آشنا نبودن معلمان با روش‌های مدرن یاددهی - یادگیری، به‌ویژه در زمینه‌ی ارائه‌ی تکالیف درسی؛
  - دغدغه‌های فکری دانش‌آموزان درباره‌ی مسائل غیرآموزشی و غلبه‌ی این‌گونه مشکلات بر زندگی روزمره‌ی فراگیرندگان، هم‌چون معاشرت با دوستان ناباب، دیدارهای غیرضروری و مکرر با دوست جنس مخالف، سرگرمی‌های ناسالم و...؛
  - مشکلات ناشی از وابستگی‌های شیمیایی، اعتیاد، بارداری‌های ناخواسته در سنین دبیرستان (بیش‌تر در جوامع صنعتی و غربی)، رسیدگی به خواهران و برادران به جای والدین و...؛
  - هم‌چنین، خانواده‌هایی که مدام فرزندان‌شان را از مدرسه‌های به‌مدرسه‌ی دیگر منتقل می‌کنند (و حتی این موضوع را به نوعی با پویایی خانواده مرتبط می‌دانند)، برای کودکان خود در زمینه‌ی مسائل آموزشی و نیز تکالیف درسی، مشکل می‌آفرینند.
- بدیهی است در ارتباط با نکته‌هایی که بیان شد، در نظر گرفتن ویژگی‌های فرهنگی - محیطی از جمله مسائل مذهبی، بسیار حائز اهمیت است.

نکاتی برای انجام بهینه‌ی تکالیف درسی

۱. انتظارات خود را در ابتدای سال تحصیلی بازگو کنید.

قبل از طرح اولین تکالیف درسی برای دانش‌آموزان خود،

به‌طور اجمالی، اصول و چگونگی ارائه و انجام تکالیف درسی را بیان کنید. حتی توضیح کتبی شما از انتظارات خودتان درباره‌ی نحوه‌ی انجام تکالیف درسی، شانس دانش‌آموزان را در انجام آن به‌طور موفقیت‌آمیز، افزایش می‌دهد. این کار را به‌ویژه می‌توان برای دانش‌آموزان دوره‌های بالای تحصیلی به راحتی انجام داد. دانش‌آموزان باید بدانند:

☑ تکالیف درسی مهم‌اند و هدف ویژه‌ای دارند؛

☑ انجام دادن و ندادن تکلیف، پیامدهایی دارد. از جمله، اگر تکالیف کامل نباشند و یا انجام نگیرند، ممکن است نمرات پایینی نصیب دانش‌آموز شود.

همه‌ی دانش‌آموزان دوست دارند که در سطوح بالاتری قرار گیرند. تحقیقات نشان داده‌اند، زمانی که معلمان تکالیف مناسبی را طرح می‌کنند و هدفشان را از انجام آن‌ها بیان می‌دارند، دانش‌آموزان به موفقیت‌های علمی بیش‌تری دست می‌یابند.

باید به دانش‌آموزان اجازه دهیم که بدانند تکالیف برای چه وقت و به چه مقدار تعیین می‌شوند. بسیاری از معلمان، برای انجام تکالیف، به داشتن برنامه‌ای ثابت و همیشگی اعتقاد دارند و می‌گویند، این کار، دانش‌آموزان را در به خاطر آوردن زمان انجام تکالیف یاری می‌دهد. برای مثال، این معلمان هر دوشنبه و پنج‌شنبه شب، انجام فعالیت مشخصی را از دانش‌آموزان طلب می‌کنند. این برنامه، به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی، بسیار حائز اهمیت است. هم‌چنین، برنامه‌های ثابت می‌توانند به پدران و مادران پرمشغله نیز در به یاد آوردن زمان مناسب برای نظارت بر انجام تکالیف فرزندانشان کمک کنند.

پدران و مادران (و معلمان خصوصی)، به‌ویژه والدین کودکان دوره‌های پایین‌تر که به‌طور فعال درگیر نظارت بر انجام تکالیف درسی فرزندانشان خود هستند، باید اهداف و انتظارات معلم را از تعیین تکالیف درسی بدانند. آن‌ها باید بدانند که حمایت و تشویق، در انجام موفقیت‌آمیز تکالیف توسط فرزندانشان، بسیار تعیین‌کننده و حساس است.

معلمان می‌توانند به روش‌های متنوع با خانواده‌ها ارتباط برقرار کنند. آن‌ها می‌توانند هدف‌ها و خواسته‌های خود را از انجام تکالیف درسی به‌طور کتبی به اولیا اطلاع دهند یا در جلسه‌ای مشترک آن‌ها را طرح کنند. تشکیل جلسه با پدران و مادران در ابتدای سال تحصیلی و تکرار آن در طی سال، اکنون از روش‌هایی است که در آموزش و پرورش کشورمان، به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی،

به خوبی به اجرا درمی‌آید. علاوه بر این دو نکته، برخی از معلمان یادداشت‌های اختصاصی خانگی تنظیم می‌کنند که اهدافشان را از انجام تکالیف، برای والدین (و یا معلمان خصوصی) بیان می‌دارند. در این یادداشت‌ها، از آن‌ها خواسته می‌شود که مفاد یادداشت را بخوانند، به آن‌ها عمل کنند و به مدرسه بازگردانند. برای این روش، هم‌اکنون در برخی از مدارس کشورمان، انواع دفترهای ارتباط با خانه و مدرسه طراحی شده است که در صورت جدیت در اجرا و توجه به تعامل خواسته‌های معلمان و اولیا از یکدیگر، طرح بسیار خوب و اثربخشی است. بعضی دیگر از معلمان، به‌طور اختصاصی با پدران و مادران صحبت می‌کنند و یا به اولیا (و معلمان خصوصی) تلفن می‌کنند و ای‌میل می‌زنند، ولی برای برقراری ارتباط با آن دسته از اولیایی که تماس با آن‌ها مشکل است، تلاش خاصی انجام می‌شود.

* خانم مری دان، معلم ریاضی کلاس ششم در ایالت کنتاکی، در شروع هر نیم‌سال، برای کمک به شاگردان خود در انجام تکالیف درس ریاضی، دو کار انجام می‌دهد:

اول، از شاگردان خود سؤال می‌کند، آیا می‌خواهید در امتحانات قبول شوید؟ و سپس به آن‌ها می‌گوید، برای رسیدن به هدف قبولی، باید تکالیف خود را به‌طور کامل انجام دهید.

دوم، به‌طور مداوم تکالیف درسی متنوعی طرح و تعیین می‌کند و به دانش‌آموزان می‌گوید که برای هر شب، چه میزان تکلیف دارند و چگونه باید آن را با دقت انجام دهند.

وی می‌گوید: «من به‌طور مکرر تمرین درسی (یا تکلیف) طرح می‌کنم. من به دانش‌آموزانم می‌گویم، آن‌ها در چه حدی هستند، اما هنوز توقعات و معیارهای من در حد بالایی قرار دارند؛ خیلی بالا. اما این حد حتماً دست‌یافتنی است.»

* علیرضا مهدی‌پور، دبیر زیست‌شناسی از استان گلستان نیز، طرح درس سالانه‌ی خود را با الگویی شبیه به طرح خانم مری دان، سامان‌دهی می‌کند. وی می‌گوید: «من برای هر یک از بخش‌های تدریسم، سه دسته تمرین درسی، طراحی می‌کنم و در اختیار دانش‌آموزانم قرار می‌دهم. این سه دسته تمرین، به‌صورت آموزش برنامه‌ای و پلکانی تدوین می‌شوند و گذر از هر مرحله، مرحله‌ی بعدی را در پی خواهد داشت. در این حالت، دانش‌آموز از صعود خود احساس شغف می‌کند و سطح یادگیری خود از مطالب آموخته شده را حدس می‌زند.»

* در شروع هر نیم‌سال تحصیلی، جوان هارمن، از

دانش‌آموزانش می‌خواهد، قراردادی را امضا کند. زیرا وی معتقد است، این کار سطح تکالیف را بهبود می‌دهد و ارتقا خواهد بخشید. وی در قسمتی از قرارداد، از دانش‌آموزان ارشد کلاس‌های زبان انگلیسی و فرانسوی می‌خواهد، نمره‌ای را که آن‌ها انتظار دارند در طول نه هفته‌ی کلاس درس به‌دست آورند، حدس بزنند. سپس از آن‌ها می‌خواهد، نحوه‌ی رسیدن به این هدف را بنویسند. هم‌چنین یادآور شوند که معلمان‌شان چگونه می‌توانند در راه رسیدن به این هدف، به آن‌ها کمک کنند. **جوآن هارمن** بالآخره از دانش‌آموزان خود می‌خواهد، دو جمله‌ی زیر را در نظر بگیرند:

۱. من تمایل دارم عادت خود را برای رسیدن به هدفم تغییر

دهم.

۲. من تمایل ندارم عادت خود را برای رسیدن به هدفم تغییر

دهم.

و به این صورت، خانم هارمن، دانش‌آموزان را به تنظیم اهداف موردنظر خود وامی‌دارد. وی می‌گوید: «اولیا خوش حال می‌شوند وقتی می‌بینند کسی فرزندانشان را مجبور می‌کند، برای اهداف آینده‌ی خود و راه‌های رسیدن به آن، برنامه‌ریزی کنند.» وی هم‌چنین اظهار می‌دارد: «اگر نمره‌ی دانش‌آموزی کم شود، به او می‌گویم این نتیجه‌ای نبود که من و شما به دنبال آن بودیم.»

* ابوالفضل مداح، یکی از دبیران باتجربه‌ی علوم تجربی

دوره‌ی راهنمایی تحصیلی در شهر تهران، ایجاد خودباوری و نیل به اهداف را در دانش‌آموزان خود، به شیوه‌ی دیگری پی می‌گیرد. وی می‌گوید: «درست در اولین یا دومین جلسه‌های تدریس خود در ابتدای سال تحصیلی، آزمون بسیار ساده‌ای را از دانش‌آموزانم به عمل می‌آورم که موفقیت همه در آن حتمی است و شاید کمترین نمره‌ی کلاس ۱۸ باشد. وقتی ورقه‌های تصحیح‌شده‌ی دانش‌آموزان را به آن‌ها بازمی‌گردانم، از نمره‌های خوب آن‌ها اظهار رضایت می‌کنم و از این‌که موفقیت نصیب همه شده است، از آن‌ها سپاس‌گزاری می‌کنم. سپس از آن‌ها می‌خواهم، زیر ورقه و همان جایی که نمره داده‌ام، جمله‌ای را به این‌صورت بنویسند: من در این آزمون، با نمره‌ی خوب موفق شدم و فکر می‌کنم با کمک معلم خود و تلاشی که انجام خواهم داد، تا آخر سال، موفقیت به‌طور حتمی از آن من است.»

آن‌گاه ورقه‌ها را جمع‌آوری می‌کنم و به‌عنوان متن قرارداد با دانش‌آموزانم، تا آخر سال آن‌ها را نگاه می‌دارم. طی سال‌هایی که تدریس کرده‌ام، تعداد دانش‌آموزانی که نتوانسته‌اند موفقیت خود را

تا آخر سال به‌طور مطلوب حفظ کنند، بسیار کم بوده است و من از این روش راضی هستم.»

* همه‌ی دانش‌آموزان دبیرستانی خانم سیتیا آپولدا، در کلاس‌های هنرهای تجسمی، رایانه و گرافیک، قراردادی را با معلم خود امضا می‌کنند که در آن، اهداف آموزشی و راهکارهای نیل به هر یک از هدف‌ها، با طرح جزئیات مربوط به هر برنامه‌ی درسی و کارهایی که دانش‌آموز باید طی یک سال انجام دهد، توضیح داده شده است. این معلم نیویورکی از شاگردان خود می‌خواهد، نقاط ضعفی را که در به‌دست آوردن نتایج موفقیت‌آمیز تحصیلی دخالت دارند، معرفی کنند. علاوه بر این، انتظارات از انجام تکالیف درسی نیز، قسمتی از قرارداد است. در این میان، پدران و مادران نیز قرارداد را می‌خوانند و مجبور می‌شوند، علاوه بر فراگیرندگان و معلمان، به‌طور فعال در امر تعلیم و تربیت فرزندان خود درگیر شوند و شرکت کنند.

خانم آپولدا معتقد است، عقد قرارداد بین معلمان، دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها، اعتماد به‌وجود می‌آورد و از این طریق، غفلت یا کوتاهی در انجام تکالیف درسی، برای شاگردان مشکل و یا غیرممکن می‌شود.

* در هفته‌های اول هر سال تحصیلی، خانم رزماری فاست،

هر شب به منزل دانش‌آموزان متوسط کلاس خود تلفن می‌کند تا از انجام تکالیف ارائه شده به آن‌ها مطمئن شود. اگر جواب مثبت باشد، معلم از آن‌ها می‌خواهد که بخشی از تکلیف را برای او بخوانند و اگر جواب منفی باشد، می‌پرسد که چه زمانی می‌تواند دوباره تماس بگیرد. خانم فاست می‌گوید: «این کار، وقت زیادی می‌گیرد، اما ارزشمند است. دانش‌آموزان و خانواده‌های آن‌ها فکر می‌کنند که شما از آن دسته معلمان هستی که بر کار آن‌ها نظارت دائمی دارید. شایعه به سرعت می‌پیچد که فلان معلم به دانش‌آموزان خود در خانه تلفن می‌کند. ولی چند هفته که از آغاز سال تحصیلی می‌گذرد، دیگر تماس‌های تلفنی ضروری به‌نظر نمی‌رسند و دانش‌آموزان عادت می‌کنند و می‌فهمند که خودشان باید بکوشند و تکالیفشان را سر وقت انجام دهند.»

زیرنویس

1. Mary Beth Blegen
2. Minnesota
3. Ms. Dasenbrook
4. Mary Dunn
5. Jo Ann S. Harman
6. Cynthia Appold
7. Rosemary Faucette